

Tisztelt Elnök Urak és Úrhölgyek! Főtitkár Asszony! Rector Emerita! Kedves Kollégák és Barátaim!

Amikor legutóbb látogatott Magyarországra hivatalban lévő amerikai elnök (ez 2006. június 22-én történt), beszédét érthetően nagy várakozás előzte meg. A felfűtött hangulatot fokozta, hogy az elnöki üdvözlés tartalmát tudakoló újságírók azt a választ kapták: az elnök „történelmi” beszédet fog mondani. Ez így is lett – csak arra nem ügyeltek, hogy a mi „történelmi” szavunknak két megfelelője van az angol nyelvben: a 'historic' és a 'historical'. Az elsőt talán inkább „történelmi jelentőségűnek” mondhatnánk, míg a másodiknak a „történelmi tárgyú” fordítás felel meg. Nos, George Walker Bush előadása az utóbbi kategóriába esett (1956 jelentőségét méltatta), némi csalódást okozva a közvéleményben. Hasonló csalódást elkerülendő bocsátom előre, hogy a következő félórában (háromnegyed órában) Önök is a szó második értelmében véve „történelmi” visszatekintés részesei lehetnek. Ebből kifolyólag senki ne várjon tőlem az iménti közgyűlési szavazásokhoz hasonló izgalmakat és adrenalinfröccsöt...

Mondandóm legjavát – néhány személyes értékelő fordulat kivételével – nem magam kutattam föl, és nem is magam fogalmaztam meg: elegendő volt levennem a polcra azt a kötetet, amelyet a Magyar Közgazdasági Társaság centenáriuma állítottak össze a közgazdasági egyetem tanárai: Mihalik István és Szigeti Endre elmélet-történész professzorok, valamint Bárányné Szabadkai Éva, és amelyet nem túl kreatív, de kétségtelenül találó címmel adtunk ki 1994-ben: „Százéves a Magyar Közgazdasági Társaság”. E megkerülhetetlen forrásmű mellett a fáradhatatlan hivatalvezetőnk, Nagy Gábor Miklós barátom által elővarázsolt korabeli hírlapi tudósításokra meg valamelyes személyes tapasztalataimra támaszkodhatom. Mindezeket kiegészítik azok az emlékek és élmények, amelyeket a Társaságunk korábbi vezetői osztottak meg velem, és amelyek így az „oral history” műfajába sorolhatók. (Mint ahogyan lassan

„history” leszek magam is, vagy, ha szabad egy réges-régi dal kezdő soraival jellemeznem viszonyomat az MKT-hoz: I am her yesterday man, well, my friends, that’s what I am.)

Nos, akkor merüljünk el a történelemben!

Először is vizsgáljuk meg, vajon miért jött világra a Magyar Közgazdasági Társaság!

A közgazdász szakma önszerveződésének gondolata nem sokkal a kiegyezés után merült fel, s vele párhuzamosan a közgazdasági ismeretterjesztés igénye is.

A szerveződés konkrét kezdeményezője Mudrony Soma, az Országos Ipar-egyesület titkára volt; ő egy országos közgazdasági gyűlés ötletét vetette fel, és javaslata számos támogatóra talált. Az előkészítő bizottságba tagokat jelölt az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, az Országos Erdészeti Egyesület, a Buda-pesti Kereskedelmi és Iparkamara, az Országos Magyar Iparegyesület, valamint – és ezt különösen Baráth Etele, Kovács Árpád és Pleschinger Gyula elnök urak figyelmébe ajánlom – a Magyar Mérnök és Építészeti Egylet. A gyűlés 1872-ben ülésezett, három szekcióban. A tanácskozáson szóba került a vállalkozási, a lakásügyi, az erdészeti és mezőrendészeti törvényhozás igénye; a nagyipar pangásának okai és fellendítésének eszközei, a közlekedés fejlesztésének problémái; a mezőgazdasági szakoktatás és a paraszti mintagazdaságok létrehozásának kérdései. A résztvevők elhatározták, hogy az országos közgazdasági gyűlést rendszeresen összehívják majd. Nos, nemcsak hogy rendszer nem lett belőle – húsz évig egyáltalán nem volt folytatás!

Aztán, 1893-ban, ismét felbukkant a szervezkedés igénye. Erről az igényről a Magyar Nemzetgazda 1893. 11. számának olvasói ebben a formában értesülhettek. „E lapokban már említve volt egy nemzetgazdasági egylet alakításának szüksége. Van tudomásunk arról, hogy mérvadó férfiak kebelében a létesítés

megbeszélés tárgyát képezte, de, úgy látszik, hogy az eszme megint elaludt. Az eszme megvalósítása feltétlenül szükséges, ha másért nem is, már csak azért, hogy hiányos nemzetgazdasági ismereteink gyarapodjanak, s a törvényhozásunkban, társadalmi életünkben a valódi nemzetgazdasági elvek jussanak érvényre... De szükséges különösen azért, hogy társadalmunk föléledjen trespedségéből, tudjon önmaga gondolkozni és cselekedni.”¹ Az említett hosszú, két évtizedes várakozást további fél év követte: csak 1894. május 27-én alakult meg a Magyar Közgazdasági Társaság. Némi meghatódottsággal mondhatjuk: Tudományos Akadémiánk pompás díszterme volt a szülőszoba!

S ha már az épület szóba került, röpjünk vissza a múltba néhány pillanatra! 1894-ben már tíz éve állt Budapesten az Operaház meg a Keleti pályaudvar, de az Országháznak még csak a kupolacsarnoka volt készen. Folyt a Szépművészeti Múzeum, a Múcsarnok, a Curia építése; munkások dolgoztak a Szabadság (alias Ferenc József) híd szerkezetén (*nota bene*: a Pesten végzett közgazdászoknak érthetően ez a kedvenc hídjuk...), a földalatti vasút munkálatai viszont az első kapavágásig sem jutottak még el. És ha már a földalatti fölmerült: köztudott, hogy az európai kontinensen elsőként nyílt meg a budapesti földalatti. A mi egyesületünk is időben élen, de legalábbis az elsők között járt: igaz, a német nyelvterület Verein für Socialpolitik-ja 21 évvel idősebb nálunk (1873-ban alapították), és ugyanabban az évtizedben jöttek létre a skandináv ország társaságai; az American Economic Association viszont csak kilenc esztendővel, az angol Royal Economic Society pedig mindössze négyvel előzött meg bennünket. (De nehogy nagyzolással vádoljanak minket, tegyük gyorsan hozzá: a felsoroltak persze valamennyien egyértelműen tudományos egyesületek, míg az MKT – mint a későbbiekben látni fogjuk – igazából sohasem volt az.)

---

¹ Magyar Nemzetgazda, 1893. 11. sz. 82. o.

A társaság első elnöke, a később akadémiai tagságot és bárói címet elnyerő Láng Lajos egyetemi tanár az alakuló közgyűlésen azt hangsúlyozta, hogy „a társaság megalakítását az a rég érzett szükség tette kívánatossá, hogy minden egyoldalú érdektől szabadon, a tudomány mai színvonalán közérdekű szempontokból tárgyalassanak a gazdasági kérdések s hogy a közgazdasági eszmék minél szélesebb körben terjesztessenek és az ismeretek népszerűsítve legyenek”. (Pesti Hírlap, 1894. május 29. 9. o.) Ugyancsak a korabeli híradás szerint „különösen örvendetes, hogy nincs gazdasági érdek és csoport, a melynek képviselői a társaság sorában találhatók nem volnának”.

Programadó beszédében – mai szóhasználattal: mission statementjében, „küldetésnyilatkozatában” – Láng Lajos, a társaság első elnöke kifogásolta, hogy a közgazdasági kérdések tárgyalása rendszerint pártpolitikai szempontoknak, csoportérdekeknek van alávetve, és így egyoldalú szemlélettel történik. „E veszedelmet elkerülni – mondta az elnök – csak úgy lehet, ha a mellett, hogy az egyes érdekeltségek a maguk körében szívvvel és kitartással igyekeznek saját érdekeiket előmozdítani, találkozik egy központ, a mely a különféle foglalkozások érdekközösségét képviselve, kifejezésre juttatja mindnyájunk közös érdekét és az által fölébreszti és élteti mindnyájunkban a közérzület, a különböző foglalkozások áldásos harmóniájának legfőbb biztosítékát.” Másrészről – folytatta Láng Lajos – a társaság abban is sokat tehetne, hogy „... a kérdések nagy részét fölveti és tisztázza, mielőtt azok még a végleges megoldás elé kerülnének és azzal a politikai pártélet hullámkörébe vonatnának. A közgazdasági kérdések tárgyalásába az egyes foglalkozások érdekkörén túlemelkedőleg az összes közgazdasági foglalkozások érdekközösségét a legerősebb öntudatra juttatni és ezen kérdéseknek egész sorát kezdeményezőleg fölvetni és azok legjobb körülményeinknek legmegfelelőbb megoldását minden elfogultságtól menten tisztázni s közmeggyőződéssé érlelni, még mielőtt azok a politikai

aktualitás stádiumába léptek, ebben a kettő nagy célban látom a társulatnak a legfőbb föladatát.”²

Nézzük meg, kik is fémjelezték a frissen megalakult Társaságot!

A tagok 1895. évi listájában nem akármilyen személyiségek nevére bukkanhatunk. A „boldog békeidők” azon miniszterelnökei, akiknek emlékét máig megőrizte az utókor – vagyis Széll Kálmán, Tisza István és Wekerle Sándor – mind fontosnak tartották, hogy részt vegyenek e szakmai egyesület munkájában. De például Acsády Ignácra, György Aladárra, Falk Miksára, Galgóczy Károlyra, Hollán Ernőre, Liphay Sándorra, Lévy Henrikre is valószínűleg mindannyian hallottunk már – ha máshonnan nem, akkor onnan, hogy budapesti utcák viselik a nevüket. És persze ne feledkezzünk meg arról sem, hogy olyan további kiválóságok is tagjai voltak a szervezetnek, mint például Kautz Gyula, a tudós bankigazgató, Kőrösi József statisztikus, Popovics Sándor osztálytanácsos, később a Magyar Nemzeti Bank első elnöke, Kornfeld Zsigmond bankár vagy Lánchy Leó bankigazgató, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnöke. E nevek hallatán eszünkbe juthat Napoleon Bonaparténak a gízai piramisok tövében elhangzott híres mondata: „Katonák! Negyven évszázad tekint le rátok!” Nos, ha ehhez nem mérhetjük is az egyesületünk történetét, nemcsak a mi ötnegyed évszázadunkra lehetünk büszkék, hanem az imént felsorolt alapítóinkra is...

Kedves Kollégák!

Mivel e patinás teremben jórészt a Magyar Közgazdasági Társaság tisztségviselői foglalnak most helyet, bizonyos érdeklődésre tarthat számot annak felvillantása, milyen volt Társaságunkban a szervezeti élet alapító elődeink idején.

---

² Közgazdasági és Közigazgatási Szemle, 1894. 11. sz. 1151–1152. o.

A millennium korára eső megalakulást nem előzte meg nyilvános tagtoborzás, az alapító tagok száma mégis megközelítette a háromszázat. Igaz, sokuk érdeklődése szalmaláng-lelkesedés lehetett, hiszen az év végi beszámoló már csak 162 tagról tesz említést... (Persze lehet, hogy csak a tagdíj befizetésével akadt gondjuk – a fizetési fegyelem hiánya, láthatjuk, örök probléma...) Aztán a taglétszám gyorsan, már a következő esztendőben meghaladta a 350-et, és ez a nagyságrend jellemezte a társaság történetének első negyedszázadát.

Persze nemcsak a fizetési fegyelemmel, hanem a közgyűléseken való részvétellel is akadhattak gondok. Erre utal az a tény, hogy az I. világháború után a kereken 600 fős társaság a közgyűlés határozatképességet legalább 20 fő jelenlétéhez kötötte (az alapszabály módosításához viszont már legalább 40 fő részvétele kellett). Vagyis a képviselő aránya jóval kisebb volt, mint amekkora az újjáalakulást követően: akkor ugyanis minden 10., később minden 15. tag után járt egy küldötti hely. (Egészen addig, amíg be nem vezettük a jelenlegi rendszert, amelynek lényege, hogy a megyei szervezetek és a szakosztályok 2–2 személyt küldhetnek a közgyűlésre, akik annyi szavazattal rendelkeznek, ahány tagot; pontosabban: ahány fizető tagot képviselnek.)

Az elnöki ciklus hossza – és vele együtt a társaság alapszabálya – gyakran változott. Először háromévenként választottak elnököt. 1913-ban az akkor már báró Láng Lajos valóságos belső titkos tanácsos (aki immár másodszor is a Társaság elnöke lett, saját utódját, Kautz Gyulát váltva fel e tisztségben), szóval Láng Lajos felvetette, hogy „... az elnöki méltóságot majd egy emberöltő óta tölti be, s hogy nem óhajtaná ezt az állást továbbra monopolisálni, hanem a legmegfelelőbbnek tartaná, ha az angol és francia közgazdasági és statisztikai társaságok példájára a Magyar Közgazdasági Társaság is évről-évre új elnököt

választana.”³ Ezt elfogadta közgyűlés, 1920-ban mégis visszatértek a három-évenkénti választásra.

A közgyűlés választotta meg az igazgató-választmányt, amely 1936-ban 97 fő volt: azért ilyen sok, mert e testület tagságával tiszteltek meg sok arra érdemes közgazdát, illetve állami vagy vállalati vezetőt. (Az üléseken megjelenők létszáma általában tíz és húsz között mozgott.)

A társaságnak – a tagok adományaiból – könyvtára is lett; ez azonban több nehézséggel járt, mint haszonnal. Annyi szervezési és anyagi gondot okozott a fenntartása, hogy 1912-ben a felszámolása mellett döntöttek.

A közgyűlésekről és az igazgató-választmány tevékenységéről a Közgazdasági Szemlében rendszeresen beszámoltak. Ismertették a megvitatott kérdéseket, a fontosabb ügyekben lezajlott vitákat és a döntéseket – úgy tűnik, hogy a társaság szervezeti élete demokratikus keretek között és szabályok szerint zajlott.

A társaság gazdálkodását öttagú számvizsgáló bizottság felügyelte, a tagokat évente választották, illetve rendszerint újraválasztották. A társaság „csúcsvezetőségét” az elnökség alkotta – változó taglétszámmal.

A társaság megalakulása után 12 szakosztály jött létre, amelyek vezetőséggel rendelkeztek, s önálló életet éltek: felolvasó- és vitaesteket szerveztek a szakterületüket érintő kérdésekről. Vezetőségüket azonban nem maguk, hanem az igazgató-választmány választotta meg. Ugyancsak e testület hagyta jóvá a szakosztályok programját is. Ez a szabály azt szolgálta, hogy azonos vagy rokon témákról ne szervezzenek egyidejűleg több, párhuzamos összeövetelt. A szakosztályi rendszer azonban a XIX. század végén nem működött jól. Vezetőségeik hiába voltak gazdagon ékesítve a hazai közgazdász-társadalom legkiválóbb elméivel: olyan gyenge tevékenységet fejtettek ki, hogy 1897-ben

---

³ Közgazdasági Szemle, 1913. 212. o.

Halász Sándor igazgató újraalakításukat indítványozta az igazgatóválasztmánynak.

Visszatérve a taglétszámra: A századfordulóra hamar elérte, majd meg is haladta a 400-at a tagok száma. 1917-ben majdnem másfélszeres növekedés következett be – valószínűleg a háború okozta gazdasági nehézségek fokozták a közgazdasági kérdések iránti érdeklődést. 1926-tól 1943-ig nagyjából ezer fő körül ingadozott a taglétszám.

A társaság pénzügyi lehetőségei, mint már említettük, fölöttébb korlátozottak voltak. Elődeink mégis megtalálták a módját annak, hogy számtalan előadás, tanácskozás, ankét megszervezésével, pályázatokkal, könyvkiadással, a Közgazdasági Szemle minden nehézség melletti fenntartásával megvalósítsák a Társaság elé az alapításakor kitűzött célokat.

Tisztelt Hallgatóság!

Ugye mindannyiunkat izgat az a kérdés, vajon mivel foglalkozott a Magyar Közgazdasági Társaság? Milyen témák érdekelték a tagjait?

Ahogy az imént említettem, a Magyar Közgazdasági Társaság működését kezdetektől sokkal inkább jellemezte a gyakorlati közgazdasági kérdések vizsgálata, semmint elméleti vagy kutatási eredmények bemutatása. Ennek köszönhetően rendezvényei, vitaülései, ankétjai iránt komoly – úgy értem: létszámban és a hallgatóság színvonalában is komoly – érdeklődés mutatkozott. Az előadások túlnyomó többsége tehát gyakorlati kérdésekkel foglalkozott. Emiatt mondhatta azt Kautz Gyula elnök az 1905. évi közgyűlésen, hogy a sok fontos gyakorlati téma mellett „kivánatos volna, ha a jövőben a Társaság előadásaiban nagyobb tér jutna az elméleti kérdéseknek is. Bizonyos ugyanis, hogy a gazdasági és társadalmi élet terén mutatkozó rohamos fejlődés a régi nemzetgazdaságtan nem egy tételét módosította, némelyiket pedig alapjaiban

megingatta; a Társaságnak feladata volna tehát, hogy előadásában épp a gyakorlati élet gazdasági tapasztalatait felhasználva, iránypontokat nyújtson az elméletnek is.”⁴ Nem véletlen, hogy éppen Kautz Gyula vetette fel ezt a kérdést, aki a tudós közgazdász-társadalom élő klasszikusa volt, és aki hosszú alkotó élete során nagyon sokat tett az elméleti közgazdaságtanért – amellett, hogy olykor vezető gazdaságpolitikai tisztségeket is betöltött. Ám a helyzet a későbbiekben sem változott. Kifejezetten elméleti kérdések nagyon ritkán kerültek terítékre a Társaság rendezvényein, és úgy látszik, végül is hallgatólagos megállapodáson nyugvó munkamegosztás alakult ki: A Társaság a gyakorlatias témák vitafóruma és a közgazdasági ismeretterjesztés fontos bázisa lett, míg a tudomány művelése az Akadémiára és az egyetemekre maradt.

Az 1920-as és 1930-as évtizedben a rendezvények évi száma 10 és 25 között mozgott, a többi évben inkább az egy számjegyű gyakoriság volt jellemző.

Néhány fontosabb téma: A századfordulón gyakorta tartottak előadással bevezetett vitanapokat, sőt előadás-sorozatot is a kor egyik égető problémájáról, a kivándorlásról (amely talán nemcsak annak a kornak volt égető gondja). Az I. világháború idején persze a háborúval összefüggő témák domináltak, majd pedig, a háborút követően – természetes módon – az infláció természetrajza s leküzdésének lehetősége került az érdeklődés előterébe. (Az I. világháborút követő öt évben húsz előadást szerveztek erről a kérdéstről, és működésének 1920. évi újrakezdésekor a Társaság nagyszabású ankétot szentelt a pénzügyeknek. A probléma ismét aktuális lett a II. világháború után, és természetesen újból az MKT figyelmének középpontjába került – csakúgy, mint az újjáépítés.)

A Magyar Közgazdasági Társaság krónikástriója (vagyis a már említett Bárányné Szabadkai Éva, Mihalik István és Szigeti Endre) kiemeli a két

---

⁴ Közgazdasági Szemle, 1905. 457. o.

világháború közötti időszak ankétjai közül a birtokpolitikait, amelyet 1920-ban rendeztek meg, és amely több napig tartott, neves előadók közreműködésével és neves hallgatóság érdeklődésétől kísérve. A hallgatóság soraiban több volt miniszterelnök és miniszter is helyet foglalt. Az érdeklődés jól érthető, ha arra gondolunk, hogy e tavaszi ankétot néhány hónappal követően a nemzetgyűlés törvénybe iktatta a Nagyatádi Szabó-féle földreformot, az 1920. évi XXXVI. törvénycikket.

Hasonló érdeklődést váltott ki az ugyancsak 1920-ban tartott pénzügyi ankét. Ennek bevezető előadását a nemrég volt pénzügyminiszter, Teleszky János tartotta, míg a vita résztvevői között például Wekerle Sándor és Éber Antal nevére bukkanhatunk. (Ez utóbbi 1926 és 1948 között, tehát 22 évig megszakítás nélkül volt elnöke Társaságunknak). A hallgatóságban azonban végig jelen volt a pénzügyminiszter, több államtitkár, egy volt miniszterelnök és több volt miniszter, néhány egyetemi tanár. Nyugodtan állíthatjuk: a Társaság rendezvényeinek rangja volt...

1921-ben az ország gabonaellátásáról, 1922-ben pedig az új vámtarifáról tanácskoztak. Mindkét ankéton jelen volt Bud János, a társaság korábbi igazgatója: az első alkalommal még államtitkárként, a másodikon pedig közlelmezési miniszterként. (Később ugyanő pénzügyminiszteri posztot is viselt; neki „köszönhetjük” a pengő bevezetését – de az ahhoz szükséges gazdasági stabilizációt is.) A kiemelkedő témák közül most már csak felsorolásszerűen: a munkahiány esetére szóló biztosítás, a kereskedelmi mérleg passzivitása, a gazdasági válság, a gazdaadósságok rendezése, a házadómentesség és lakásgazdálkodás, a német–magyar kereskedelmi viszony. (Hogy ez utóbbi témát őszintén járták körül, arra az a tény utal, hogy a vitát zárt ajtók mögött tartották...)

A társaság a II. világháború után is szervezett időnként előadásokat készülő törvényekről, a tervezet szerzőjét kérve fel előadónak, és ilyen módon a gazdasági törvényhozásra közvetlen hatást gyakorló fórumot teremtett. Hogy azután e hatás intenzitása milyen volt, az már más kérdés...

Említsünk végül az előadóestek kapcsán egy figyelemre méltó és tiszteletet érdemlő elvet és gyakorlatot. Az elvet Kautz Gyula fejtette ki elnöki beszédében az 1902. évi közgyűlésen. Mint mondotta: „Az időnként megtartandó discussióinkat illetőleg, ezekben nézetem szerint a legmesszebbmenő nézet- és véleménynyilvánítási szabadságnak kell mindenha uralkodnia, mert erős meggyőződésem, hogy az Igazság csak a szellemek szabad egymásra-zúdulásából kerül ki!”⁵ Úgy tűnik, hogy ezt az elvet általában igyekeztek betartani, még a legnehezebb időkben is. Az 1945. október 30-i választmányi ülésen Éber Antal elnök – a tudósítás szerint – „megemlíti, hogy a Társaság nem hajtotta végre azokat a fasiszta uralom alatt kibocsátott rendelkezéseket, amelyek faji vagy vallási alapon a tagok egy részének kizárását rendelték el, hanem a Társaság vezetősége ezeket továbbra is a Társaság tagjainak tekintette.”⁶

Tisztelt Hallgatóság!

Szánjunk most néhány percet annak felidézésére, milyen kapcsolat alakult ki a Magyar Közgazdasági Társaság, valamint annak egykori „vezérterméke”: a Közgazdasági Szemle között!

A Társaság működésének – az előadások és vitasorozatok rendezése mellett – talán legjelentősebb eleme a Közgazdasági Szemle kiadása volt. Ennek a folyóiratnak a révén nyílt ugyanis lehetőség arra, hogy a legszélesebb közönséget rendszeresen megismertessék a magyar és a külföldi közgazdaság-tudomány

---

⁵ Közgazdasági Szemle, 1902. 476. o.

⁶ Közgazdasági Szemle, 1945. 48. o.

legújabb eredményeivel; ráirányíthassák a figyelmet a legfontosabbnak ítélt gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai kérdésekre; tudósíthassanak a viszonylag szűk körben lezajló – és minden tudomány fejlődésében nagy szerepet játszó – vitaestekről; végül ösztönző publikációs lehetőségeket teremtsenek a hazai alkotó közgazdász-társadalom tagjainak.

Az 1895-től Közgazdasági Szemle néven megjelenő folyóirat története évtizedekkel korábban kezdődött. Hunfalvy János szerkesztésében jelent meg 1861-ben a Statisztikai Közlemények, amely 1865-ben céljait és tevékenységét jobban kifejező címet vett fel: Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények lett. A folyóiratot 1869-től Keleti Károly szerkesztette, aki ekkor a földművelési, ipari és kereskedelmi minisztérium statisztikai osztályát vezette, majd 1871-től az Országos Statisztikai Hivatal megszervezője és haláláig vezetője volt. Sajnos ekkor a Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények kiadása is befejeződött. Az ok valószínűleg a fizetőképes (előfizetői) kereslet elégtelenségéből fakadó pénzhiány volt. Tudományos folyóirat – főleg alacsony példányszáma miatt – nemigen létezhet önfinanszírozó vállalkozásként, még ha olyan kiváló szerzők írásait közli is, mint amilyenek Kautz Gyula, Lónyay Menyhért, Keleti Károly, Fényes Elek, Matlekovics Sándor voltak.

Három év múlva, 1874-ben Lónyay Menyhért, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke ismét megindította a folyóiratot, Halász Imre, a kor egyik legkiválóbb újságírójának szerkesztésében, Nemzetgazdasági Szemle címmel. Ez a kísérlet fél éven át folyt, majd a kudarcot követő kitartó munka eredményeképpen 1877-ben tartós sikerre vezetett. Az Akadémia nemzetgazdasági szakbizottsága, Lónyay lankadatlan fáradozásai nyomán és György Endre szerkesztésében ismét megindította a Nemzetgazdasági Szemlét. György Endre ekkor közgazdasági író, két év múlva a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1919-től rendes tagja), később rövid ideig földművelésügyi miniszter is volt. A folyóirat újraindítását ekkor sem a

közönség erőteljesen megnövekedett érdeklődése, hanem inkább az Akadémia pénzeszközei tették lehetővé. A szerkesztő személye a múlt században még kétszer változott. 1886-tól 1888-ig Heltai Ferenc, neves közgazdasági író, Budapest későbbi főpolgármestere volt a szerkesztő, 1889-ben pedig Jekelfalussy József, ez időben az Országos Statisztikai Hivatal aligazgatója (1892-től igazgatója), akadémiai tag szerkesztette az 1893–94-ben Közgazdasági és Közigazgatási Szemle, majd 1895-től már a jól ismert Közgazdasági Szemle néven megjelenő folyóiratot.

Az 1889-től a Magyar Közgazdasági Társaság megalakulásáig, majd a századfordulóig terjedő időszakból említést érdemel néhány érdekes mozzanat. Az 1895-ig tartó években Jekelfalussy a nemzetgazdasági bizottság megbízásából nemcsak szerkesztő, hanem kiadó is volt. Ezért a Társaság megalakulása után vele kötöttek szerződést a Társaság vezetői, amelynek nyomán az 1900-ig tartó időszakban a szerkesztő személye változatlan maradt, és a Szemle a Társaság „hivatalos közlönye” lett.

A Szemle történetének következő fontos állomása 1900. Ekkor a Társaság közös megegyezéssel szerződést bontott, és saját kezelésébe vette a lapot. A változást kifejezi a címlapon ettől kezdődően olvasható szöveg is: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottsága hozzájárulásával a Magyar Közgazdasági Társaság. A „hozzájárulás” itt nem beleegyezést, hanem anyagi támogatást jelent; ettől kezdve az Akadémia a kiadási költségek egy részét rendszeresen fedezte. Az átmenet nehézségeink enyhítésére néhány évig a kereskedelmi miniszter is kiutalt évi 2000 koronát a Társaságnak.

A Társaság a Közgazdasági Szemle szerkesztésével Hegedüs Lórántot és Mandello Gyulát bízta meg. Feladatukul nemcsak a szerkesztést kapták, hanem az említett támogatások célszerű felhasználásával történő gazdálkodást, a lap fenntartását is. A szerkesztők beköszöntőjükben rámutattak, hogy a Magyar

Közgazdasági Társaság oly mértékben megerősödött ötéves fennállása során, hogy a közgazdasági szakemberek jelentékeny hányadát összpontosítva alkalmassá vált a folyóiratnak az Akadémiától történő átvételére. Kijelentették, hogy a lap hasábjait nyitva tartják minden iránynak, fenntartva a jogot a saját véleményük kifejtéséhez.

Miután Hegedüs Lóránt 1910-ben lemondott, 1919-ben bekövetkezett haláláig Mandello Gyula maradt az egyedüli szerkesztő. Ezt követően a szerkesztők jogállása megváltozott. A pénzügyi felelősség a Társaság vezetőségére hárult, a szerkesztőnek csak szerkesztenie kellett. A szerkesztői tisztet 1919-től miniszterré történt kinevezéséig, 1922-ig Bud János, 1922 és 1925 között, haláláig Buday László, a Magyar Statisztikai Társaság elnöke, az MTA levelező tagja, ettől kezdve pedig, 1949-ig, a folyóirat megszűnéséig Heller Farkas töltötte be. Segédszerkesztői nem kisebb emberek voltak, mint Kisléghi Nagy Dénes (1943-ig) és Kádas Kálmán. (Hadd jegyezzem meg: Kisléghi Nagy Dénes kereken 100 éves korában halt meg; Heller Farkas 88, Csikós-Nagy Béla 90 évet élt. Még köztünk lévő korábbi elnökeink közül Kádár Béla a 86., Erdős Tibor a 92. életévében van. Vagyis, tisztelt elnök urak, a Közgazdasági Társaság vezetőjének lenni kifejezetten jó életkilátásokat ígér, mondhatjuk: kiváló biológiai marker...)

A második világháború után a Közgazdasági Szemlét hamar hallgatásra szorította a politikai önkény: 1949 és 1954 között nem jelenhetett meg. (Egy „alternatív” folyóirat: a Magyar–Szovjet Közgazdasági Szemle lett volna hívatott betölteni a helyét. Erre azonban most nem kívánjuk tovább fecsérelni a jelenlévők egyébként szemmel láthatóan és füllel hallhatóan fogyatozó figyelmét...) Az újjászervezett-újjászületett Szemle 1954 októberében jelenhetett meg ismét, ekkor már a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdasági Bizottságának folyóirataként. A saját folyóirat hiánya készítette arra a Társaság vezetőségét, hogy 1968-ban egy új, negyedéves orgánomot

indítson, a lehető legtömörebb névvel: Gazdaság. E folyóirat – tökéletesen illeszkedve a Magyar Közgazdasági Társaság szakmai irányultságához – nem annyira tudományos, mint inkább gazdaságpolitikai lapként definiálta önmagát. (Bár nagyon elismert tudósok remek tanulmányai is napvilágot láttak oldalain.) Jóllehet az 1990-es évek elején gyakran hivatkoztunk arra, milyen kevés sérüléssel vészelte át szervezetünk a rendszerváltozás viharait, be kell vallanunk, hogy folyóiratunkat – amelyet járandóságként (vagyis ingyen, a tagdíj fejében) kapott meg postán valamennyi tagunk –, tehát a folyóiratunkat nem sikerült megmentenünk. A megszüntetés oka – ellentétben a Közgazdasági Szemle 1940-es évek végi bezárásával – nem politikai, hanem szimplán anyagi jellegű volt.

Tisztelt Elnök Urak! Hölgyeim és Uraim!

Ezen ünnepi alkalommal sem hallgathatunk Társaságunk életének legnehezebb időszakáról: 1950-ben a Társaság csaknem évtizedes csipkerózsika-álomba szenderült. Mivel „az illetékes szervek” a vezetőség ismételt nógatására sem jelöltek ki a „népi demokrácia” igényeinek megfelelő elnököt, az MKT vezetői kérelmezték a működés szüneteltetését – először csak egy évre, amiből aztán csaknem kilenc esztendő lett. 1959. december 15-én jött aztán el az „ébredés”, amikor is újjáalakult a szervezet – megint csak a Magyar Tudományos Akadémia székházában. (Úgy látszik, 1894 után 1959-ben is megfizethető volt a díszterem bérleti díja – 2019 tavaszán nem az...)

A tetszhalálból való feltámadás lehetőségének megalapozásában meghatározó szerepe volt a 20. század egyik legkiemelkedőbb magyar közgazdász tudósának, *Varga Istvánnak*, a Gazdaságkutató Intézet alapító igazgatójának, az 1946. évi stabilizáció és valutareform *spiritus rector*-ának. Ő vezette ugyanis azt a gazdasági bizottságot, amelyet 1956 decemberében kért fel a kormány a – mondjuk így – „gazdasági mechanizmus” megújítására. Az ebben a bizottságban

folyó munka, valamint a javaslataikat véleményező viták alapján merült fel az MKT újjáélesztésének gondolata. Varga István professzor, aki 1928-tól a társaság igazgató-választmányának is tagja volt, élére állt ennek a kezdeményezésnek, és tagja lett az újjászervezést előkészítő bizottságnak. Sőt az (újjá-)alakuló közgyűlés talán legemlékezetesebb felszólalása is hozzá kötődik: „Örömmel köszöntöm a Közgazdasági Társaságot újjáalakulása alkalmából” – kezdte mondanivalóját. „Megtiszteltetésnek tekintem, hogy abban részt vehetek, sőt hogy már az előkészületekben is közreműködhettem. ... Más alkalommal kifejtettem már, miért nem vagyok marxista. ... A nyugaton működő nem-marxista közgazdászok közül többen elismerik: sokat tanultak és tanulhatnak a marxistáktól. A marxisták is elismerhetik: ők is okulhatnak egyik-másik nem-marxista tanításaiból. ... Nem tagadom persze, hogy léteznek nézeteltérések, ideológiai eltérések is. De jó szándékú – persze csak a jó szándékú – szakemberek mindenkor meg tudják találni a gondolatokat tisztázó, a tudományos haladást és az általános gazdasági jólét növekedését szolgáló viták platformját.”

Ez a jó szándék hatotta át a Magyar Közgazdasági Társaság későbbi vezetőségeit is. Igaz, az akkori elvárásoknak, sőt inkább követelményeknek megfelelően, a kor uralkodó ideológiájának terjesztése is bekerült az alapszabályba, de szóhoz juthattak másféle nézetek, gondolatok is.

Emiatt is válhatott a Magyar Közgazdasági Társaság nagyon fontos szakmai fórummá. Akkoriban nemigen működtek (mert nem működhettek) ugyanis olyan szervezetek, amelyek bírálatot fogalmazhattak volna meg a gazdaságpolitikai irányvonallal, a gazdaságirányítás konkrét megoldásaival szemben. Anélkül, hogy túlértékelnénk ezt a bíráló szerepkört, vagy az akkori rendszer ellenzékéhez tartozónak tüntetnénk föl a Magyar Közgazdasági Társaságot (mert nem volt az!), nyugtáznunk kell ezt az „érted haragszom, nem ellened” attitűdjét is. 1982-ben például Bognár József akadémikus, az MKT

alelnöke azzal borzolta fel a balatonfüredi vándorgyűlésen jelen lévő kormányzati tisztviselők idegeit, hogy kijelentette: a magyar gazdaság legtöbb terméke bizony inkább ipari múzeumba, semmint a világpiacra való. Csikós-Nagy Béla elnök pedig azt vágta – 1985-ben, a nyíregyházi közgazdász-vándorgyűlés plenáris ülésén – az Országos Tervhivatal vezetőjének a fejéhez, hogy egy tsz-elnök jobban megérti a gazdaság követelményeit és működési szabályszerűségeit, mint a Tervhivatal akárhány közgazdásza.

Ezen epizódok ellenére az MKT határozottan építő jelleggel kívánt bekapcsolódni a kor szakmai vitáiba. Viták pedig bőven voltak akkoriban: az 1960-as években a nagyvállalatok kiépítésével (a „trösztösítéssel”), a vidéki ipartelepítéssel, a gazdaságirányítás átalakításával (a „mechanizmusreformmal”) kapcsolatos döntések mind vitákat követően születtek meg, de viták kísérték megvalósulásukat, majd értékelésüket is. Az egypártrendszer kereteiben sajátos és megismételhetetlen szerep jutott a Magyar Közgazdasági Társaság vezetőinek, tagjainak: a közgazdasági racionalitás nevében léphettek fel és érvelhettek „a” politika bornírtságaival szemben. Akkoriban pedig – egy másik legendás tudós gazdaságpolitikuson, az MKT-alelnök Hetényi Istvánon kívül – nemigen akadt olyan állami vezető, aki akár csak megközelítően is akkora közgazdasági műveltséggel rendelkezett volna, mint elnökünk, Csikós-Nagy Béla, aki nemcsak könyvtárakból, hosszabb külföldi tanulmányutakról, hanem több rendszerben szerzett gyakorlati gazdaságirányítási tapasztalataiból is építkezett.

Az 1960-as évektől az MKT éles fordulatot vett a gyakorlat, sőt kifejezetten a vállalati gyakorlat felé. Érthető hát, hogy a gazdaság mindenféle területén dolgozó közgazdász szakemberek nemcsak érdeklődéssel, hanem örömmel is csatlakoztak e szervezethez. A Társaság éppúgy kiváló alkalmat kínált információszerzésre (ne feledjük: ez volt talán a fénykora az ún. második nyilvánosságnak!), mint a kapcsolatépítésre. A szervezet vezetőségében komoly

kormányzati pozícióban dolgozó szakemberek is voltak, ez pedig tovább növelte annak vonzerejét. Jól tükrözta ezt a társadalmi fontosságot, hogy a megyei szervezetek két kulcsvezetője, az elnök és a titkár általában a megyei pártbizottság titkára, a megyei tanács elnöke, valamint a Magyar Nemzeti Bank vagy a Központi Statisztikai Hivatal megyei igazgatója lett.

E megnövekedett vonzerő tükröződött a taglétszámon is: a rendszerváltás előtti évtizedben a hétezret is megközelítette a tagok száma. E növekedésben nagy szerepet játszott, hogy már az 1960-as évektől egyre-másra alakultak a megyei szervezetek. (Említsük meg: erre már csaknem három évtizede megvolt a lehetőség, hiszen 1936-ban került be az alapszabályba, hogy minden olyan településen, ahol a társaságnak legalább 20 tagja van, helyi csoport alakítható.) A leggyorsabbak Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kollégáink voltak: ők 1962 májusában hozták létre a helyi szervezetet, de fél év múlva már Győr-Sopron megyében is megalakult az MKT. A sort Bács-Kiskun zárta 1972-es megalakulással. Ekkortól – Pest érthető kivételével – minden megyében működött – több-kevesebb lendülettel – helyi MKT-szervezet.

A Magyar Közgazdasági Társaság országos jellegét és gyakorlati orientációját egyaránt jól tükrözta a közgazdász-vándorgyűlések megrendezése. (Itt ugyanaz a két megye járt élen, mint a helyi szervezet megalakításában.) E sokszáz fős szakmai tanácskozások akkoriban inkább ritkaságnak, semmint szokásos eseménynek számítottak. Ne feledjük: ekkor még nem volt elismert állampolgári jog a gyülekezési és szólásszabadság, sőt az 1989. évi egyesülési törvény hatályba lépése előtt Társaságunk is a Magyar Tudományos Akadémia kebelében és – boldog idők! – fenntartásában működött.

Társaságunk életének e második szakaszát még egy fontos újítás jellemezte: az ifjú szakemberekkel való fokozott törődés. Ennek háttérében az a felismerés húzódott meg, hogy az egyetemekről (pontosabban sokáig: AZ egyetemről) és a

főiskolákról kikerülő pályakezdők egyfajta szellemi vákuumba kerülnek: míg ugyanis az iskolapadban nap mint nap újabb tudást szívhattak magukba, addig a munkahelyeken a gyakorta „favágásnak” is nevezett rutinnak rendelődnek alá. Ezen segítettek a fiataloknak szóló programok, az általuk létrehozott csoportok, de mindenekelőtt a Fiatal Közgazdászok Országos Találkozói. Ezeket az 1970-es évek elejétől szervezték, de legendássá – legalábbis az én generációm számára – az 1980-as évek salgótarjáni összejövetelei váltak.

E tanácskozásokon kiváló szakemberek, köztük sok állami vezető tartott előadást az akkor megszokottnál sokkal szabadabban – mondhatnánk: nemcsak nyakkendő, hanem szájkosár nélkül is. E salgótarjáni FIKOT-ok igazi „második egyetemmé” lettek, hiszen itt is rengeteget tanultunk – nem tankönyvi tételeket, hanem azt, hogyan is mennek a dolgok a valóságban. A mai nap egyik későbbi eseményét megelőlegezve, hadd emeljem ki azt a páratlan szerepet, amelyet az MNB első elnökhelyettese, majd az Országos Tervhivatal elnökhelyettese, Pulai Miklós játszott ebben az igazi felvilágosító tevékenységben. Döbbenetes nyíltsággal, kiváló, közérthető stílusban és – ami a legjellemzőbb volt előadásaira – felülmúlhatatlan humorral avatta be a jelenlévő fiatalokat a magyar gazdaság valódi helyzetének ismeretébe. „Itt európai színvonalú közgazdaságtant és közigazgatást műveltek. Éppen ez különböztette meg Magyarországot az NDK-tól, Csehszlovákiától, Romániától, Albániától vagy éppen a Szovjetuniótól és Kínától” – nyilatkozta néhány évvel ezelőtt azokról az évtizedekről, amelyekben az ország közgazdasági vezérkarához tartozott. Tegyük hozzá: éppen ezért volt jó magyar közgazdásznak lenni az 1960-as évek közepétől, legalább másfél évtizeden át, és ezért volt megtiszteltetés, ha valaki a Magyar Közgazdasági Társaság tagja, de különösen, ha tisztségviselője lehetett. (Pulai Miklós egyébként a Népgazdaság-tervezési, mai nevén Gazdaságpolitikai Szakosztály elnöke is volt akkor, amikor Bod Péter Ákos titkárként szolgált ugyanott...)

A Magyar Közgazdasági Társaságban, mint említettük, igen békésen ment végbe a rendszerváltás. Mi sem jellemzi ezt jobban, mint hogy az 1990. márciusi közgyűlésen két alelnököt választottunk: az egyik, Kemenes Ernő, az Országos Tervhivatal elnökeként a Németh-kormány minisztere volt, a másik, Kádár Béla, alig néhány hét múlva az Antall-kormány minisztere lett. Mindketten egyként tisztelték Csikós-Nagy Béla akademikust, aki az újjászületés utáni évtizedekben meghatározó egyénisége: szakosztályi elnöke, országos alelnöke, majd 18 éven át legendás elnöke volt Társaságunknak, és akit éppen 1990-ben, közfelkiáltással választottunk meg örökös tiszteletbeli elnöknek.

A rendszerváltozást követő évek-évtizedek sajnos nem kerülhetnek a Magyar Közgazdasági Társaság annaleseinek arany oldalaira. Ha optimistán akarunk visszaemlékezni erre az időszakra, Párizs városának jelmondatát kell idéznünk: „Fluctuat nec mergitur” – hánykolódik a habokon, de nem merül el. E hányattásokról (például a székhelyünk gyakori váltogatásáról, anyagi és egyéb nehézségeinkről) sokat mesélhetnék, hiszen főtitkárhelyettesként, majd főtitkárként a frontvonalban éltem át mindezeket, de a mai ünnepi alkalomhoz inkább az öröm illik, és van is miért örülnünk: néhány éve a Magyar Közgazdasági Társaság hánykódó hajója révbe ért! Kovács Árpád, majd Pleschinger Gyula elnökletével, Hegedüs Éva főtitkári közreműködésével anyagilag megerősödött, tagjainak, szakosztályainak és rendezvényeinek száma egyaránt növekszik, vándorgyűlésein egyre többen vesznek részt és adnak elő. Vezetésében megint sok nagy tekintélyű kollégánk nevére bukkanhatunk, akik a szervezetünkön kívül is ismertségnek, sőt elismertségnek örvendenek. Szóval, ismét egy régi slágert idézve:

Happy days are here again

The skies above are clear again!

A mai napon a megalakításának 125. évfordulóját ünnepli a Magyar Közgazdasági Társaság, amely azonban egyetlen nappal sem néz ki többnek 116 évesnél. (Az említett 1950 és 1959 közötti kényszerszünet miatt tulajdonképpen „csak” ennyit „élt”.) Ennek az évnek decemberében azonban egy újabb jubileumhoz érkezünk: a társaság újjászületésének 60. évfordulójához. Nos, erre az utóbbi hatvan évre is jogos büszkeséggel tekinthetünk vissza, hiszen az MKT – a mindenkori lehetőségek határain belül – a szakmai viták fontos fórumaként, tagjai és az érdeklődő közvélemény közgazdasági ismereteinek gyarapítójaként, sokféle nézet megjelenítőjeként valójában a Láng Lajos- és Varga István-féle bölcs iránymutatás alapján tevékenykedett. Magam nem kis büszkeséggel gondolok arra, hogy e tiszteletre méltó társaságnak – amely kissé kerekítve éppen kétszer annyi idős, mint én vagyok – idestova negyven éve tagja lehetek, és harmincöt éve különböző tisztségekben szolgálhatom tagságunkat.

Ahogy alapító elődeink mondták volt: Vivat, crescat, floreat! Éljen, növekedjék és virágozzék a Magyar Közgazdasági Társaság. Éltesse Isten sokáig valamennyi tagját és vezetőjét!